

УДК 331.522

DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.2.2>**Рудік Н.М.**

кандидат сільськогосподарських наук, доцент,
Державний вищий навчальний заклад
«Херсонський державний аграрний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6825-6729>

Rudik Natalia

State Higher Educational Institution
«Kherson State Agrarian University»

НАУКОВІ ЗАСАДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

SCIENTIFIC BASES AND FEATURES OF LABOR POTENTIAL FORMATION OF UKRAINE

У статті трудовий потенціал розглядається як найважливіша і найбільш динамічна складова економічного потенціалу країни де формування висококваліфікованої робочої сили є найефективнішим способом досягнення стабільного економічного зростання. Трудовий потенціал в Україні є нереалізованим, натепер його збереження на попередньому рівні є глобальним викликом для економіки, яка може стати економікою без людей. Оскільки трудовий потенціал є продуктом складних багаторівневих міжсистемних процесів, його відтворення розглядається в межах трьох основних систем: демографічної, науково-економічної і соціально-психологічної, які функціонуючи в безперервній взаємодії, формують зовнішню структуру, яка інтегрує в кінцевий продукт якості потенціалу. Тому вирішення проблем формування потенціалу, аналіз його матеріальної та інформаційної основи, визначення та розгляд закономірностей формування обсягів працездатного населення, зростають в своїй актуальності. У статті узагальнено наукові та досліджено практичні засади формування трудового потенціалу, перспективи розвитку, запропоновано заходи його ефективного використання в умовах посилення процесів євроінтеграції. Досліджено закономірності формування обсягів чисельності населення як вихідної бази визначення кількісних характеристик трудового потенціалу країни. Відмічена стабільна тенденція зменшення загальної чисельності населення України, яке з 1990 року скоротилося на 19,1%. Встановлено особливості формування обсягів працездатного населення, що свідчить про старіння і вимирання нації, та як результат, скорочення трудового потенціалу країни в перспективі.

Ключові слова: трудовий потенціал, формування, населення, природний рух.

В статье трудовой потенциал рассматривается как наиболее важная и динамичная составляющая экономического потенциала страны и формирования высококвалифицированной рабочей силы, наиболее эффективный способ достижения стабильного экономического роста. Трудовой потенциал Украины не реализован и в настоящее время сохранение его на предыдущем уровне является глобальным вызовом для экономики, которая может стать в перспективе экономикой без людей. Поскольку трудовой потенциал – продукт сложных многоуровневых межсистемных процессов, его воспроизводство рассматривается в пределах трёх основных систем: демографической, научно-экономической и социально-психологической, которые функционируют в непрерывном взаимодействии и формируют внешнюю структуру, которая интегрирует в конечный продукт качества потенциала. Поэтому решение проблем формирования потенциала, анализ его материальной и информационной основ, определение и рассмотрение закономерностей формирования объемов трудоспособного населения не утрачивают своей актуальности. В статье обобщены научные и исследованы практические аспекты формирования трудового потенциала, перспективы его развития, предложены пути его эффективного использования в условиях усиления процессов европейской интеграции. Исследованы закономерности формирования объемов количества населения, как исходной базы определе-

ния количественных характеристик трудового потенциала страны. Отмечена стабильная тенденция уменьшения общего количества населения Украины, которое с 1990 года сократилось на 19,1%. Установлено особенности формирования объемов трудоспособного населения, что свидетельствует о старении и вымирании нации, и как результат, сокращении трудового потенциала страны в перспективе.

Ключевые слова: трудовой потенциал, формирование, население, естественное движение населения.

The article examines labor potential as the most important and most dynamic component of economic potential of a country where formation of a highly skilled workforce is the most effective way to achieve stable economic growth. Labor potential in Ukraine is unrealized now. Preservation of labor potential at the previous level is a global challenge for economics that can become an economics without people. Since labor potential is the product of complex multi-level intersystem processes, its reproduction is considered within framework of three main systems: demographic, scientific and economic, socio-psychological, which form an external structure functioning in continuous interaction, and that integrates into the final product of quality potential. Therefore, problems solution of capacity creation, analysis of its material and information basis, determination and consideration of regularities in volume formation of working population are increasing in their relevance. The research summarizes and investigates scientific and practical principles of labor potential formation, development prospects. The paper also offers measures for its effective use in conditions of strengthening the processes of European integration. Regularities of population volume formation were investigated as an initial base for determining quantitative characteristics of country's labor potential. There has been a steady decrease in total population of Ukraine, which has decreased by 19.08% since 1990. Features of volume formation of working population were established. This indicates aging and extinction of the nation, and as a result, reduction of country's labor potential in future. Increase of older people population is due to population aged 0-15 years, i.e. children. It was decreased from 22.78% in 1990 to 16.3% in 2018, which is evidence of a reduction in labor potential reserves in future. Structure of labor potential acquires a pronounced depopulation character. Composition of country's labor potential, number of economically active population aged 15-70 years, shows a decreasing trend. In future, a number of working population will decrease faster than total population reduction. Suggestions were given for improving mechanism of reproduction of labor potential: conforming to international standards of healthcare, implementing existing legal norms for regulating relations in labor market.

Key words: labor potential, formation, population, natural movement.

Постановка проблеми. Однією із передумов успішного економічного розвитку є врахування інтересів людей в будь-яких діях, спрямованих на підвищення ефективності функціонування господарського механізму. При розробці та здійсненні реформ в економіці, визначальною має бути їх соціальна складова. Здійснення економічних реформ досягає поставленої мети за умови, що вони відповідають інтересам людини, відкривають перспективи поліпшення умов її життя та праці, стимулюють розвиток її працездатності, прояв особистої ініціативи. Найважливішим з усіх видів економічних ресурсів та найбільш специфічним є людський ресурс.

Статистичні дані засвідчують довготривалу і стабільну тенденцію зменшення загальної чисельності населення на державному і на регіональному рівнях. Населення є об'єктивною основою формування трудового потенціалу. Чисельність населення - вихідна база визначення кількісних характеристик трудового потенціалу сектору, регіону, країни. Формування трудового потенціалу це процес постійного оновлення його чисельності та якісного складу. Трудовий потенціал, який є наявною і можливою в майбутньому кількістю і якістю праці, визначає ефективність функціонування економіки.

Натепер мають місце негативні тенденції не лише у формуванні трудового потенціалу, який кількісно визначається загальною чисельністю населення, чисельністю працездатного населення, але і у використанні трудового потенціалу, особливо сільських територій для яких особливо гостро постали організаційно-економічні проблеми зайнятості. Зайнятість в умовах ринку є найскладнішим соціально-економічним явищем суспільства, вона акумулює: соціально-економічну проблему – задоволення

потреб людини у сфері праці; економічну – забезпечення через трудову зайнятість виробництва ВНП; та соціальну – задоволення потреб людини в заробітках і у самореалізації через суспільно-корисну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування ринку праці у конкурентних умовах вітчизняної економіки це проблеми формування та раціонального використання праці; забезпечення гідного рівня життя працюючого населення; задоволення потреб економіки у робочій силі із врахуванням її якості і кількості; врахування регіональних особливостей; задоволення професійних потреб працівників; соціальної підтримки у разі втрати роботи, тобто в цілому забезпечення трудоворесурсної безпеки держави.

Різні аспекти проблем формування та функціонування ринку праці, висвітлювалися в роботах як вітчизняних так і зарубіжних науковців: Д. Мак-Грегора, Д.П. Богині, О.А. Богуцького, Е.С. Васильченко, А.М. Гриненко, Е.М. Лібанової, Г.В. Осовської, А.Б. Соскієва О.О. Бендасюк, С.Т. Дуда, Л.О. Корчевська, К.М. Шило, В.В. Козар та інших. Зміни макросередовища та мікросередовища та особливості їх впливу на формування трудового потенціалу потребують безперервного дослідження.

Формування цілей статті. Незважаючи на наявність значної кількості наукових праць, та проведені дослідження провідними вченими економістами стану та перспектив розвитку трудового потенціалу, актуальними залишаються узагальнення визначення сутності категорії «трудова потенція», дослідження особливостей формування трудового потенціалу та його використання. Існують різні підходи до визначення сутності трудового потенціалу різні наукові погляди на засади його формування.

Метою дослідження є узагальнення наукових засад формування трудового потенціалу та дослідження прикладних аспектів його формування і використання.

Сучасний стан та особливості формування трудового потенціалу України потребують комплексного теоретично-практичного дослідження на основі науково-методологічного підходу щодо поняття трудовий потенціал, аналізу матеріальної основи його формування, встановлення тенденцій, закономірностей формування обсягів працездатного населення, проведення оцінювання стану трудового потенціалу України та заходів його ефективного використання в умовах посилення процесів євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Наукові погляди вітчизняних вчених-економістів на сутність трудового потенціалу різняться. В економічну науку вперше категорію – трудові ресурси було введено економістом С.Г. Струмиліним при розробці планового балансу праці на першу п'ятирічку і вона розглядала їх як працездатну частину населення яка має необхідні: здоров'я, знання, здібності, навички та досвід для виконання тієї чи іншої роботи. Трудові ресурси прирівнювались до інших економічних ресурсів і люди розглядались не як соціально-економічна складова, а тільки як об'єкти управління.

Термін трудовий потенціал з'явився у 1970 році і мав кількісну і якісну характеристики. Кількісно трудовий потенціал і трудові ресурси співпадають, проте якісно це різні категорії, оскільки трудовий потенціал характеризує продуктивні можливості людини включаючи моральні властивості та прагнення до інновацій. Ряд дослідників розглядають трудовий потенціал як узагальнюючу характеристику кількості і якості праці працездатного населення згідно участі в суспільно-корисній діяльності.

Трудовий потенціал розглядають і як сукупність в даному суспільстві демографічних, соціальних, духовних характеристик і якостей трудоактивного населення, які реалізовані чи можуть бути реалізовані в рамках та завдяки існуючій в суспільстві системі відносин в процесі праці і суспільної діяльності.

Так трудовий потенціал держави, як наявні й майбутні трудові можливості, які характеризуються певними кількісними й якісними характеристиками: чисельність працездатного населення, його професійно-кваліфікаційний склад розглядають О.О. Бендасюк, С.Т. Дуда тощо [1, с. 172; 2, с. 125].

Корчевська Л. О., Шило К. М. визначають трудовий потенціал країни з точки зору кількості й якості праці, яку здатні надавати трудові ресурси з певними якісними і кількісними характеристиками [3, с. 188; 4, с. 106].

В найбільш узагальненому вигляді трудовий потенціал визначають як систему, що складається з трьох взаємозв'язаних підсистем: демографічної, соціально-економічної і соціально-психологічної, а трудові ресурси виступають як конкретні носії трудового потенціалу.

Козар В.В. під трудовим потенціалом розглядає можливість населення виділити зі свого середовища робочу силу певного рівня активності та працездатності, яка реалізовується чи може бути реалізована в національному господарстві і бути конкурентоспроможною на ринку праці [5, с. 128].

Носіями трудового потенціалу регіону вважають все працездатне населення як працездатного віку так і поза його межами, скориговане на величину міграційних перетоків міжрегіонального та міжнародного характеру М.П. Бутко, В.В. Смачило [6, с. 24].

Беккером Г. та Шульцом Т. була введена категорія людський капітал, яку характеризують як результат інвестицій в людину, як джерело доходів, як чинник продуктивності праці, хоча змістовно вона менша ніж трудовий потенціал. Натепер застосовують також такі категорії як людський потенціал та людський розвиток, які розглядають як сукупність фізико-біологічних, інтелектуально-культурних, духовно-моральних цінностей, цінностей людини які є метою суспільного прогресу та вирішальним засобом розвитку соціуму.

Відповідно до науково-методологічних засад трудовий потенціал на макрорівні, мікрорівні та людський потенціал різняться структурою. Структура трудового потенціалу на мікрорівні включає такі елементи як демографічний, освітньо-професійний, соціально-економічний, інтелектуально-креативний. На макрорівні її доповнюють такими елементами як галузево-регіональний, конкурентоспроможний і мобільний.

Трудовий потенціал розглядають як найважливішу й найактивнішу складову економічного потенціалу країни тому розвиток висококваліфікованої робочої сили є найефективнішим способом досягнення економічного зростання, найважливішим ресурсом країни у цілому.

Трудовий потенціал розглядають як частину населення працездатного віку, які здатні та мають намір проводити трудову діяльність відповідно до стану здоров'я, психофізіологічних особливостей, рівня освіти, спеціальності та соціально-етнічної приналежності.

Отже найточнішим може бути визначення за яким трудовий потенціал є інтегральним, узагальнюючим визначенням кількісних і якісних можливостей ресурсів праці індивіда, організації, суспільства і тому він, будучи наявною і можливою в майбутньому кількістю і якістю праці, визначає ефективність функціонування економіки

Трудовий потенціал знаходиться в постійному динамічному розвитку, формою якого є процес відтворення, що складається з чотирьох фаз: формування трудового потенціалу; його розподіл і перерозподіл; обмін; споживання або реалізації здатності трудового потенціалу до праці.

З позиції економічної теорії фазу формування трудового потенціалу розглядають як результат зміни послідовних поколінь працездатного населення та станів життєвого циклу людини, на яких відбувається її систематичне відновлення і вона є результатом процесу демографічного і соціально-психологічного відтворення трудового потенціалу, на кожний конкретний момент часу характеризуючись сукупним рівнем фізичних і духовних здібностей населення необхідних для здійснення трудової діяльності. У фазі розподілу відбувається процес адаптації трудового потенціалу до різних видів діяльності і конкретного робочого місця, а процес використання трудових ресурсів потенціалу в предметній трудовій діяльності відображає фаза споживання.

Формування трудового потенціалу це процес постійного оновлення його чисельності та якісного складу до моменту його використання. Ця концепція має забезпечуватися: природним процесом відтворення населення, набуттям здібностей до праці (загальної і професійної освіти); набуттям фізичних здібностей до праці (охорона здоров'я і фізичне виховання, пропагування здорового способу життя), розвитком здібностей до праці функціонуючої робочої сили (підвищення кваліфікації, перепідготовка, стажування). Фаза формування визначає ефективність використання трудового потенціалу, за умови раціонального його розподілу по видах економічної діяльності.

Науковці розглядають відтворення трудового потенціалу в межах функціонування трьох систем, які формують зовнішню структуру, що інтегрує якості трудового потенціалу в кінцевий матеріальний чи духовний продукт: демографічної, соціально-економічної і соціально-психологічної.

Кількісно трудовий потенціал характеризують – природний приріст, чисельність працездатного населення; статева та вікова структура; міграція; кількість робочого часу відпрацьованого працездатним населенням; потреби виробництва у робочій силі; чисельність безробітних; можливості задоволення потреб працездатного населення у праці.

Оцінювання використання трудового потенціалу, передбачає виявлення особливостей його формування, аналіз матеріальної основи, визначення та розгляд закономірностей формування обсягів працездатного населення.

Матеріальною основою трудового потенціалу є демографічне відтворення, яке забезпечує безперервне оновлення поколінь людей, як фізичних носіїв соціальних якостей і відносин.

Демографічне відтворення формує статевовікову структуру, дітородні контингенти якої відтворюють нові покоління, що визначають загальні межі трудових ресурсів населення, його фізичних носіїв. Визначальним, в процесі демографічного відтворення, є фізичне оновлення населення. Відтворення виступає як складна система природного, механічного, соціального руху населення. Саме природний і механічний рух формують чисельність населення держави, регіону тощо.

Теоретичні засади розрізняють три режими відтворення населення: розширене, просте, звужене (депопуляція). Звужене характерно для країн, у яких показники смертності перевищують показники народжуваності, у результаті чого спостерігається абсолютне зменшення кількості населення, що і спостерігається в Україні та на регіональних рівнях, зокрема в Херсонській області.

Відтворення населення формує природні межі трудових ресурсів населення за статтю та віком. Але вплив демографічної основи на трудовий потенціал зводиться не лише до тенденцій і закономірностей формування обсягу працездатного населення, а й до рівня очікуваної працездатності населення та середньої тривалості трудового періоду.

Процеси відтворення населення, його структура, рівень охорони здоров'я, добробут визначають загальну чисельність трудових ресурсів. Динаміка чисельності всього населення визначає динаміку чисельності економічно активного населення. Ця залежність дуже складна, оскільки, наприклад, народження дітей збільшує кількість населення одразу, а кількість трудових ресурсів лише через 15-20 років, і то за умови, що ці люди стануть економічно активними. Отже природною основою формування трудового потенціалу, його джерелом є населення, а чисельність населення є вихідною базою визначення кількісних характеристик трудового потенціалу регіону та країни.

Аналіз статистичних даних свідчить, що з 1990 населення України скоротилося на 19,1% (у тому числі міське – на 15,8%, сільське – на 23,4%) і на 01.01.2018 р. складало 42386,4 тис. осіб.

На формування трудового потенціалу впливає населення країни в працездатному віці в його загальній чисельності. Чисельність населення у працездатному віці

16-59 років за аналізований період скоротилася на 15,4%, хоча його частка в загальній чисельності збільшилася з 58,7% у 1990 році до 60,7% у 2018 р. Чисельність людей похилого віку (старше 65 років) зросла на 23,1%, до 2007 року, та у подальшому почала зменшуватися (на 8,4%), склавши у загальній чисельності наявного населення 16,5% проти – 12,2% у 1990 році. Населення старше 60 років мало частку 22,9% у 2018 році, тоді як у 1990 році ця вікова група складала 18,6%. Розрив у розмірі частки 60-річних та 65-річних – 6,4% є суттєвим для вікових групах старшого населення країни і свідчить, у першу чергу, про високу смертність людей похилого віку і досить низьку тривалість життя.

Зміни відбулися і в структурі трудового потенціалу України, розподіл за віковими групами представлений на рисунку 1.

Наявні тенденції свідчать про старіння і вимирання нації, та як результат, скорочення трудового потенціалу країни в перспективі. Зростання частки людей похилого віку відбувається за рахунок частки населення у віці від 0 до 15 років, тобто дітей, яка зменшилася з 22,8% у 1990 році до 16,3% у 2018 році при зменшенні чисельності на 41,7%, що є свідченням скорочення резервів трудового потенціалу в майбутньому. Таким чином структура трудового потенціалу набуває вираженого депопуляційного характеру.

Для аналізу кількісного складу трудового потенціалу країни ключове значення має динаміка чисельності економічно активного населення у віці 15- 70 років, що є основною його складовою. За останні 9 років кількість цієї категорії населення зменшилася на 18,6%. Причиною є об'єктивні процеси природного скорочення населення України, що спостерігаються в період з 1990 по 2018 роки у наслідок трансформації економічної системи, падіння життєвого рівня в перебудовний період, реформування аграрного сектору в 2001 році з наслідками зубожінням сільського населення, воєнні дії та втрата частини території, в межах якої на даному етапі неможливо вести облік.

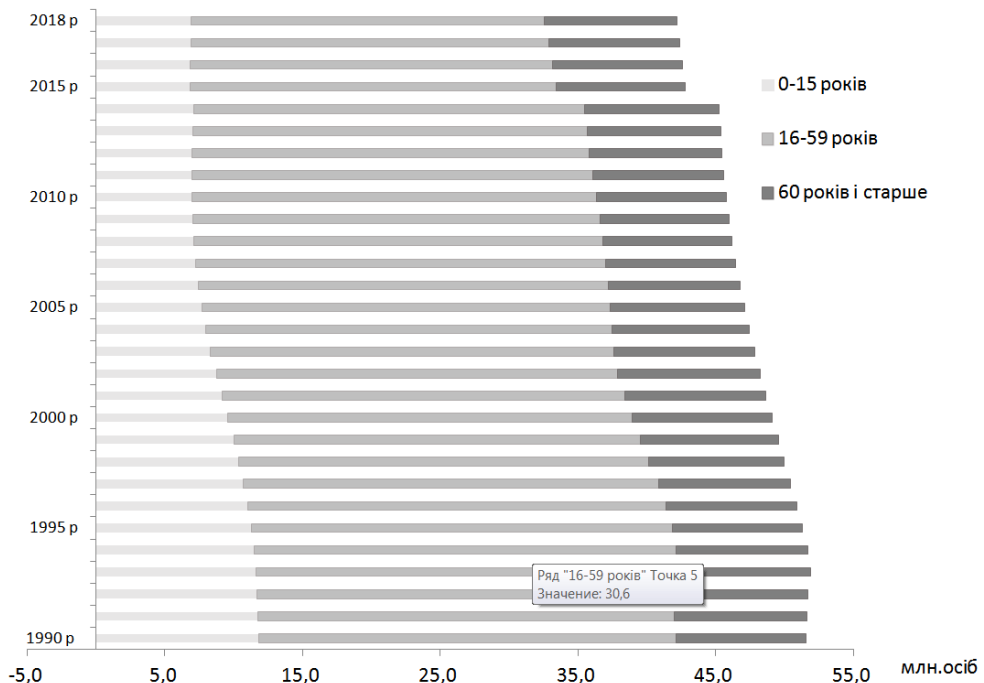


Рис. 1. Розподіл населення за віковими групами

Кількісні характеристики населення формуються під впливом його природного та механічного руху пов'язаного з міграційними процесами.

Загальне збільшення населення це сума народжених та тих хто прибув за певний період часу, тобто враховується сальдо міграції як різниця між кількістю тих хто прибув та вибув за певний період часу. Загальна динаміка фізичних меж трудового потенціалу населення визначається зміною співвідношення народжуваності та смертності, тобто природним рухом населення. Основним сумарним показником природного руху населення розглядають природний приріст населення, який визначається як різниця між кількістю народжених та померлих у певний період часу. Спостерігається низький рівень народжуваності та високий рівень смертності, тривале збереження низьких показників народжуваності, не забезпечують навіть простого відтворення населення; що звужує демографічну базу, відтворення трудового потенціалу, та приводить до щорічного скорочення трудових ресурсів та зниження рівня трудового потенціалу (рис. 2).

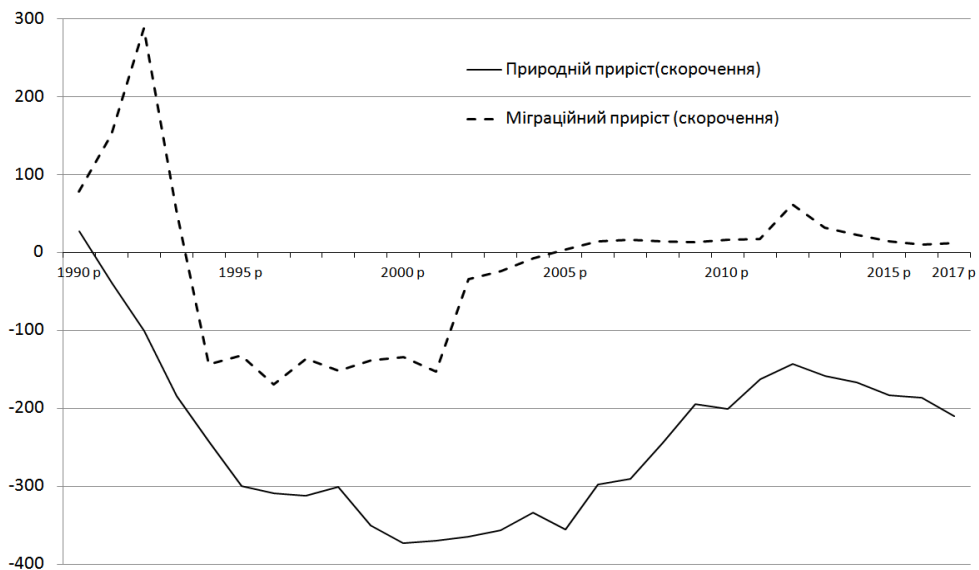


Рис. 2. Динаміка фізичних меж трудового потенціалу

Отже демографічні процеси в Україні можна охарактеризувати зниженням народжуваності та зростанням смертності населення внаслідок погіршення здоров'я людей, їх старіння, яке спричиняє скорочення чисельності населення працездатного віку, та збільшенням кількості постійного населення у віці старшому за працездатний. До того ж кількість постійного населення у віці молодшому за працездатний з кожним роком зменшується. Натепер в Україні спостерігається та поглиблюється демографічна криза, реальний розмір наслідків якої на перспективу важко передбачити, трудовий потенціал втрачає якісні та кількісні характеристики, а на ринку праці відбувається деформація попиту та пропозиції робочої сили.

Висновки. Отже трудовий потенціал це можливість населення виділити зі свого середовища робочу силу певного рівня активності та працездатності, яка реалізовується чи може бути реалізована в національному господарстві і бути конкурентоспроможною на ринку праці. Відтворення населення формує природні межі трудового потенціалу. Зменшення чисельності населення України відбулося внаслідок природного скорочення населення.

Вплив демографічної основи на трудовий потенціал зводиться не лише до тенденції і закономірностей формування обсягу працездатного населення а також до рівня очікуваної працездатності населення та середньої тривалості трудового періоду.

Відбувається погіршення вікової структур трудового потенціалу, абсолютна чисельність населення працездатного віку зменшилася, та скоротилася чисельність населення молодшого працездатного віку.

В Україні сформувалася структура населення, для якої характерна висока питома частка осіб старшого віку і низька молодшого. Чисельність працездатного населення зменшуватиметься швидше, за загальне скорочення чисельності сільського населення, що буде впливати на економіку та соціальну ситуацію в державі.

На формування і використання трудового потенціалу впливають соціально-економічні; демографічні; політичні; правові; організаційні фактори.

Обмеженнями в формуванні і використанні трудового потенціалу є: загальне та регіональне безробіття, кризовий стан інститутів охорони здоров'я та освіти, неефективність інституту трудового права, неефективний соціальний захист. Основними напрямками відтворення трудового потенціалу є реальне реформування медичної галузі у відповідності до світових стандартів; забезпечення повної реалізації чинних правових норм; реалізація соціальних гарантій для населення; забезпечення збалансування попиту та пропозиції на ринку праці; збалансований регіональний розвиток; підвищення кваліфікації та ефективності використання трудового потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Бендасюк О.О. Особливості розвитку трудового потенціалу України в умовах переходу до інноваційної моделі економіки. *Регіональна економіка*. 2010. № 1. С. 172–177.
2. Дуда С.Т. Трудовий потенціал України: Проблеми зайнятості та шляхи їх подолання. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2008. № 18. С. 125–128.
3. Корчевська Л.О. Якісна оцінка трудового потенціалу країн на основі кластерного аналізу. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 2. С. 188–193.
4. Шило К.М. Сутність та економічна природа категорії «Трудовий потенціал». *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2010. № 2(10). С. 101–106.
5. Козар В.В. Методологічні засади формування та використання трудового потенціалу регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 14. С. 128–134.
6. Бутко М.П. Методичні підходи до економічного оцінювання трудового потенціалу. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. №4. С. 24–30.

References:

1. Bendasiuk O.O. Osoblyvosti rozvytku trudovoho potentsialu Ukrainy v umovakh perekhodu do innovatsiinoi modeli ekonomiky [Features of the Development of Ukraine's Labor Potential under Conditions of Transition to an Innovative Model of Economy]. *Rehionalna ekonomika*. 2010. № 1. Pp. 172–177.
2. Duda S.T. Trudovyi potentsial Ukrainy: Problemy zaiiatosti ta shliakhy yikh podolannia [Labor Potential of Ukraine: Employment Problems and the Ways to Overcome them]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*. 2008. № 18. Pp. 125–128.
3. Korchevska L.O. Yakisna otsinka trudovoho potentsialu krain na osnovi klasterneho analizu [Qualitative Estimation of Labor Potential of Countries on the Basis of Cluster Analysis]. *Aktualni problemy ekonomiky*. 2006. № 2. Pp. 188–193.
4. Shylo K.M. Sutnist ta ekonomichna pryroda katehorii "Trudovyi potentsial" [The Essence and Economic Nature of the Category "Labor Potential"]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*. 2010. № 2(10). Pp. 101–106.
5. Kozar V.V. Metodolohichni zasady formuvannia ta vykorystannia trudovoho potentsialu rehionu [Methodological Foundations of the Formation and Use of Labor Potential of the Region]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. 2015. № 14. Pp. 128–134.
6. Butko M.P. Metodichni pidkhody do ekonomichnoho otsiniuvannia trudovoho potentsialu [Methodical Approaches to Economic Estimation of Labor Potential]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*. 2015. № 4. Pp. 24–30.